

- színház megnyitására 1780 őszén.)
Anfossi: La finta giardiniera, dramma gioc. per musica.
Mazzola, Caterino—Salieri, Aht.: La scuola de gelosi, dramma gioc. per musica.
- 1781: *Bertati—Anfossi*: Isabella e Rodrigo ossia la costanza in amore, dr. g. p. m. Il convitato di pietra, dr. tragicomico p. m.
- 1782: *Haydn*: L'assedio die GIBILTERRA. Azione teatrale per musica, da rappresentarsi con le marionette nel piccolo teatro.
Bertati—Trajetta, Tom.: Il cavaliere errante nell'isola incantata, dr. eroicomico.
Porta, Nunziato—Haydn: Orlando Paladino, dr. eroicomico.
- 1783: *Giovannini, Pietro—Sarti*: Giulio Sabino, dramma per musica.
- 1784: *Haydn*: Armida, dramma eroico.
Metastasio—Sarti: La Didone abbandonata dr. gioc. p. m.
- 1785: *Stabinger, Matia*: Le astuzie di Bettina dr. g. p. m.
Bertati—Anfossi: Il matrimonio per inganno dr. g. p. m.
- 1786: *Cimarosa*: Chi dall'altrui si veste, presto si spoglia dr. g. p. m.
Coltellini, Marco—Traetta: Ifigenia in Tauride dr. g. p. m.
Sarti: Idalide dr. g. p. m.
- 1787: *Cimarosa, Dom.*: Giunio Bruto, dramma tragico per musica.
Guglielmi, Pietro: La Quaquarra spiritosa dr. g. p. m.
- 1788: *Ranieri de Calsabigi—Bertoni, Ferd.*: Orfeo ed Euridice. Azione teatrale per musica.
Lorenzi, Gianbattista—Cimarosa: Il marito disperato dr. g. p. m.
Prati, Aless.: La vendetta di Nino, dramma trag. per. musica.
- 1789: La circe ossia l'isola discantata, dramma per musica.
Livigni, Fil.—Anfossi: Le gelosie fortunate dr. g. p. m.
Cimarosa: Il pittore parigino dr. g. p. m.
- 1790: *Paisiello*: L'amor contrastato, commedia per musica.
Diodati, Gius, Maria.—Cimarosa: Il credulo, farsa per musica.
Diodati—Cimarosa: L'Impresario in angustie, Farsa in un atto.

Összeállította: Zádor Anna

GYÉMÁNTPATAK KISASSZONY

KIS KINAI SZÍNHÁZ BUDAPESTEN

Hsiung a londoni kínai követség sajtóattachéja „Gyémántpatak kisasszony” címen eredeti kínai színpadi játékot írt az európai színházak számára. Hsiung játékát, természetesen az európai ízlést szem előtt tartva, a kínai színház jellegének épentartásával írta meg. Eredeti kínai színjáték a mi kontinensünk egyetlen színpadán sem állhatja meg teljes terjedelemben és valódi formájában a helyét. Még a mai modern Kínában sem kerülhet színre ősi formájában színpadi játék, egyrészt

mert a művek színhagyomány útján éltek tovább és irodalma nincs a kínai színháznak, másrészt mert a mai száguldó és ideges életformák nem túrnék meg a hosszadalmas és fárasztó többnapos színpadi játékokat; így hát ma már csak a régi művekből még megmaradt, zárt egészlet képező részletek kerülnek csak ősi formájukban a kínai közönség elé. Ezért Hsiung mintegy sűrített montázsát adja a kínai színhátnak az európai felvonásszisztéma szerint tagolt Gyémántpatak kisasszonyban. A szerző finom színpadi tehetségére vall, hogy túl a montázkészítés tényén, műve mint önálló színháték is közel tud férközni hozzáunk egységes cselekményével, lírájával, humorával és drámai értékeivel. Nem lehet célja ennek a cikknek a mű irodalmi méltatása, de fel kell a fenti tényt említeni, mert az eredeti kínai színhátékok nem a művei, hanem elsősorban a színészek játékaival hatnak, míg Hsiung itt legalább is egy mondjuk „színpadi játékművet“ alkotott. Ha tehát európai színház viszi színpadára ezt a darabot, akkor a színház nem kényszerül arra, hogy teljesen leutánozza a kínai színházat, mivel az európai színészekkel tökéletesen amúgy sem oldható meg. Az európai színészekből ugyanis hiányzik elsősorban az a boszorkányos tánc- és mozgáskultúra, valamint akrobatikai tudás, amely a kínai színészeket olyan erősen jellemzi. Nem is beszélve arról, hogy a nyelvi és orgánumbeli különbségek, faji tulajdonságok, stb. áthidalhatatlan távolságot alkotnak a két kontinens művészei között. De függetlenül a színészekről, az előadás minden néven nevezendő technikai külsősége is merőben más, mint az európai színpadoké. Például a kínai előadásnak elmaradhatatlan része a zene, de ez a zene európai hangszerekkel el nem játszható, európai füllel meg nem érthető. Másodsorban pedig színpadi kosztümjei európai anyagból és európai munkával elő nem állíthatók, de ha föltesszük, hogy eredeti ruhákat importálnánk is, a mi színészeink azokban még esetleges speciális iskolázottság mellett sem tudnának megmozdulni. Hsiung játékaának előnye tehát, hogy abban a kínai játék és egyáltalán a kínaiasság ízét az előadás európai módszerekkel tudja nyújtani.

Dr. Németh Antal igazgató rádöbbenve arra, hogy színháza közönségét milyen fontos ebben a merőben új exotikus játékművel, mint a kínai megismertetni, Hsiung darabját a budapesti Nemzeti Színház műsorára tűzte. Mert, míg az elmúlt szezonbeli Roninok kincsében az európai író szemüvegén keresztül mutatkozott meg Japán, most a távol keleti író látszógén át varázsolható a színpadra saját hazája, Kína és még hozzá hangsúlyozottan nem az írás, hanem inkább az igazi és nálunk még ismeretlen abszolút színhátészás tükrében. Dr. Németh Antal rendezői elgondolása szerint rám, mint játékmesterre hárult az előadás előkészítése. Mindazokat a tényeket, amelyeket Hsiung darabjának előadási módjáról és magáról a kínai színhátészásról cikkem elején említettem, már munkám kezdetén, jóval a próbák megindítása előtt állapították meg, ez lévén az elindulás és az előkészítő munkálatok alapja. Ezek szerint nem utánozzuk le a kínai színházat, hanem a Gyémántpatak kisasszonyt a fent említett európaiasított alapon hozzuk színre, de természetesen mindég a kínai szín-

játszás sajátos modorára támaszkodva. Hsiung kéziratában több rendezői utalás van ezekre a játékmorbéli különlegességekre. De nem elégedhetünk meg a szerző utasításával, mert a mű ezeken kívül óriási szabadságot és teret enged a stílus keretén belül működő rendezői fantáziának. Így hát játékmesteri munkámat egy meglehetősen commedia dell' arte-szerű elgondolással indítottam meg, mert hisz erre ma igazán a kínai színház adja a legtöbb lehetőséget. A kínai színpad ugyanis, — amely ősi formájában mint mondtam sem irodalmat, sőt színpadképet sem ismer, tehát nem állanak mellette az európai színház mai formájának segítő társai, — a színész egyéniségét, játéktudását, képességeit állítja a játék homlokterébe és teljes súlyával annak vállaira, sőt lehet mondani lábaira nehezedik, mert táncot, mozgást, erős pantomimikus kifejezési formákat is igényel a szó és a zene, illetve az ének ereje mellett. Ezért abszolút színház tehát a kínai. Nem színház, hanem színház!!! A színészt állítja mindenek fölé és így az, mivel csak saját kifejezési eszközeire támaszkodhat, teste és lelke minden izét teljes átéléssel kell, hogy a játék szolgálatába állítsa.

Az én nagy munkám itt kezdődött. A tavalyi roninokbeli első betörés után, amely még csak tapogatózó lépés volt céljaik felé, most már bátrabban állhattam ki a színetetikus színjátszást, (amelyben a különböző művészetek nem engedményekkel és bizonytalanul, hanem organikus módon kapcsolódva szolgálják egymás céljait) felemelő eszméje mellé. A Gyémántpatak kisasszony előadása nem ismer díszletet, sőt úgy szólván még kellékeket sem. Magának a képzőművésznek feladata kimerül abban a tényben, hogy a hiteles kosztümöket európai színpadra áttervezze. Annál nagyobb szerepet játszik a zene (Ránky György megoldásában), amely szerves része az előadásnak. És mivel egy új commedia dell' arte-ről van szó, a színészek egyéni rögtönzéseinek is nagy szabadságot adtam a próbák folyamán, annál is inkább, mivel a kiváló szereplőgárda határtalan kedvvel és lelkesedéssel értette és érezte meg a számára új irányt. A kínai színház, valamint Hsiung játékának őszinte naivsága teljesen szabadjára oldotta játékmesteri fantáziámat. Nyugodtan alakíthattam tehát könnyeddé és játékosná az előadást dr. Németh Antal rendezői elképzelésének keretei között. Hogy magam a táncos muzsa köréből érkeztem, az természetesen az előadás minden ízében érezhető. De a kínaiasodó táncszerűség és Ránky muzsikája ennek ellenére sem lett kerékkötője az előadásnak, mert nem a kínos történeti hűség, hanem egy kívülről, felülről való mosoly jegyében született, ahogy mi Kínát látjuk (Kosztolányi Dezső fordítása). Így hát a végső eredmény és cél: derű és szívélyesség. Így született meg szívünk melegében és adakozó ötleteiből Hsiung Gyémántpatak kisasszonyának kibővült új formája (Bajor Gizi dala, Ungvári László hóhértánca, Somogyi Erzsébet dala, a katonák orosz tánca, az összekötő konferansz), amely, ha a kínai színházra emlékeztet is, mégis, bármily furcsán hangzik, gyökerében magyar. És emléjük utat mutat afelé az új színház felé, amely minden okoskodó színpadi megoldás fölé a színészt emeli a maga igazi és sokrétű emberi valójában.

Milloss Aurél

Gyémánytatak kisasszony. Kleines chinesisches Theater im Nationaltheater.

Von Aurel Milloss.

Das ungarische Nationaltheater führte im September dieses Jahres das chinesische Märchenspiel Hsiungs, des Presseattachés der Londoner chinesischen Gesandtschaft auf. Der Autor erläutert die künstlerischen Gesichtspunkte, die er als Spielleiter der Produktion verwirklicht hat. Es kann nicht die Aufgabe eines europäischen Theaters sein, die Art der chinesischen Schauspielkunst genau zu kopieren, sondern es müssen gewisse Konzessionen zugunsten den Publikums gemacht werden. Die undekorierte Bühne und der Mangel an Requisiten erschwert die Arbeit des europäischen Schauspielers ungemein, auch die überspitzte Stilisierung der Bewegung ist ihm ungewohnt. In den Rahmen der Regiekonzeption Anton Némeths baute Milloss die choreographische Lösung der Bewegung harmonisch hinein und diese wurde von den Künstlern des Nationaltheaters mit überraschender Körperkultur durchgeführt. Die Schauspieler bauten auch den schauspielerischen Inhalt des Stückes weiter aus.

JÁSZAI MARI LELKE

Távoli és idegen Jászai Mari hangja, mikor még csak indul az életbe, — ahogy őt nem régen megjelent első szerelmes leveleiből ismerjük, — bizonytalan és gyerekesen rekedtes ez a hang, és olyan szokatlan, hogy csaknem bántónak találták némelyek a könyvet, mely zsenge írásait bemutatta. Nagyon is kezdetiek s nem látjuk benne a későbbi nagy tragikát, — mondták.

Pedig első betűvetéséből s első érzelmi dadogásából egyaránt kibontakozik a nagyszabású lélek, akit később megismertünk. Komolyak és érették ezek a levelek. S lehet-e ennél biztatóbb ígélet a jövőre és nemesebb érték a jelenre nézve?

De még szerelmes magatartását férje, a kis Kassai iránt is méltatlannak és túlságosan alázatosnak vélték, — s ugyan mit szerethetett rajta? — volt a kétkedő kérdés.

Pedig mégis evvel a nagy, gyermeki rajongással kezdte meg Jászai Mari érzelmi életét és ez a rajongás nem vált szégyenére.

Nem véletlen, hogy kik fognak egymással kezét, ily felkiáltással: „Tetszel nekem! Kedvemre vagy!” A testvér talál itt rá a testvérré. „Mert a léleknek is meg van a maga nehézkesi törvénye, — írja naplójában Jászai, — melynél fogva odailleszkedik, ahová kívánczik.” S ez a becsvágyó, fiatal leány odailleszkedett Kassai mellé, a kényes és érzékeny színésztárs mellé, aki — szerinte — „nem a hétköznapi emberé”, kinek otthona csupa könyv és a jelleme: úri tisztaság és rend.

Ebben találtak ők egymásra pályájuk kezdetén, hogy közös élet-ideáljaik voltak; közös céljuk: az ember és a művészet minél tökéletesebb kiformalása.

Jászait tulajdonkepen úgy kell elképzelni, mint aki örökösen tisztó-